

پلی میان اصالت دیروز و توسعه یافتگی امروز/ درخشش فرهنگ و تمدن در نگین های گردشگری تبریز

استان آذربایجان شرقی سومین شهر بزرگ کشور پس از تهران و مشهد، بزرگترین شهر منطقه شمال غرب ایران و قطب اداری...

هرچند کلانشهر تبریز همواره با عنوان "شهر اولین ها" شناخته شده اما توسعه یافته ترین شهر ایران به عناوین دیگری چون باغ شهر و موزه شهر نیز شهره است، مزیتی که در کنار جاذبه هایی دیگری چون مسجد کبود و بازار تبریز امتیازی بزرگ برای گردشگران و سیاحان نوری این دیار است.

به گزارش خبرنگار مهر، تبریز به عنوان مرکز استان آذربایجان شرقی سومین شهر بزرگ کشور پس از تهران و مشهد، بزرگترین شهر منطقه شمال غرب ایران و قطب اداری، ارتباطی، بازرگانی، سیاسی، صنعتی، فرهنگی و نظامی این منطقه بشمار می رود که در طول تاریخ بارها ویران و تجدید بنا شده و بنای فعلی آن به دوران اشکانی و ساسانی برمی گردد.

تبریز در طول حکومت ۴۰۰ ساله خاندان "روادی" و اسکان قبیله عرب "اژد" به شکوفایی رسید و پایتخت سیاسی ایران در زمان خوارزمشاهیان، ایلخانان، چوپانیان، جلاریان، اتابکان، تیموریان، قراقویونلوها، آق قویونلوها، صفویان و قاجاریان بوده و اوج شکوفایی آن مربوط به دوره ایلخانان است که در این زمان، پایتخت قلمرویی پهناور از نیل تا آسیای مرکزی بوده و در میان پایتخت های ایران در طول تاریخ، دوران پایتختی تبریز بیش از هر شهر دیگری بوده است.

تبریز به سبب موقعیت مناسب خود در گذشته از مراکز تجاری منطقه به شمار می رفته و امروزه نیز یکی از مراکز مهم صنعتی در سطح ایران محسوب می شود و در دو سده اخیر مبدأ بسیاری از تحولات اجتماعی، فرهنگی و صنعتی در کشور به شمار می رود؛ به طوری که این شهر آغازگر انقلاب مشروطه بوده و نقشی کلیدی در تحولاتی مانند انقلاب اسلامی و مدرنیته کردن کشور داشته است.

تبریز به عنوان شهر اولین ها، شهر بدون گدا، شهر زیرگذرها و روگذرها، امن ترین شهر ایران، سالم ترین شهر ایران، مهد سرمایه گذاری ایران، دومین شهر صنعتی ایران، دومین شهر دانشگاهی ایران، دومین شهر بلندمرتبه ساز ایران، دومین شهر در جذب گردشگر سلامت در ایران، شهر شکلاتی ایران، قطب خودروسازی ایران، قطب قطعه سازی ایران، قطب تولید موتور دیزل خاورمیانه و یکی از مهم ترین شهرهای مهاجرپذیر کشور شناخته می شود.

در کنار تمام این ویژگی ها، برخورداری از جاذبه های بسیار تاریخی و طبیعی، تبریز را به عنوان یکی از قطب های گردشگری کشور نیز مطرح کرده و وجود بناهایی چون مسجد کبود، بزرگترین بازار سرپوشیده جهان، تفرجگاه های ائل گلی و عون ابن علی، ارک علیشاه، مقبره الشعرا و دیگر جاذبه های گردشگری و برخورداری از هوای متبوع و دلنشین بویژه در فصول گرم سال، این شهر را بدل به مقصدی مناسب برای گردشگران کرده است.

موزه های تبریز نمادی از فرهنگ و تمدن

موزه سنجش

این موزه یکی از چندین و چند موزه تبریز است که در آن انواع ادوات مقیاس توزین از قبیل ترازوهای ظریف زرگری تا قیانهایی بزرگ میادین بار مربوط به قرون گذشته، سنگ وزنه ها و پیمانان های نفتی، وسایل مربوط به علم نجوم و اختر شناسی مانند اسطرلاب و کره سما، ابزارهای هواشناسی و قطب نماها و مقیاس های دیگر گرد آورده شده است.

این موزه در فضای دل انگیزه خانه تاریخی سلماسی تبریز بنا شده در دوره قاجار تاسیس شده و در آثار ملی کشور به شماره 1862 ثبت شده و ساختمان آن در سه ضلع حیات و در دو طبقه با زیر بنای 875 متر مربع بنا گردیده است.

طبقه زیرزمین ضلع شمالی که توسط پله های هشتی به ورودی نیز متصل است، حوضخانه نامیده می شود و دیگر قسمت های زیرزمین شامل مطبخ، انبار ارزاق و انبار آب می باشد و طبقه همکف نیز دارای طنبی های اصلی و جانبی در اضلاع شمالی، شرقی و غربی با پنجره های اروسی است.

بنا دارای تذهیب در کمره اتاق ها، شومینه ها و گچبری در سقف طنبی های شمالی و شرقی بوده و مصالح بکار رفته در بنا شامل سنگ لاشه با ملات ساروج در پی ها و دیواره های زیرزمین ترکیبی تلفیقی از سنگ و آجر و دیوارهای فوقانی (همکف) خشتی با روکش آجری است.

موزه قرآن و کتاب تبریز

بنای مسجد شاه طهماسب صفوی معروف به مسجد صاحب الامر در شرق میدان صاحب آباد در قلب شهر تبریز و در کنار مهران رود واقع شده و دارای یک گنبد و دو مناره بلند است که این بنای تاریخی در ابتدا مسجد ویژه شاه طهماسب اول صفوی بوده که در سال 1045 هجری قمری به وسیله سپاهیان سلطان مراد چهارم (امپراتور عثمانی) تخریب شد و از زمان شاه طهماسب تنها دو طاق مرمری نقش دار در مدخل های دهلیز و اندرون بقعه باقی مانده است.

حجاری های زیبایی از نقوش گل و بوته، اسلیمی و ختایی از جمله تزئینات معماری این بناست و سنگ نوشته مرمرینی هم در کنار یکی از طاق های آن نصب شده و در بالای طاق دیگر سوره "الجن" به خط علاء الدین، خوشنویس معروف زمان شاه

طهماسب صفوي نگاشته شده است.

در سال 1266 هجری قمری میرزاعلی اکبر خان مترجم کنسولگری روس که مرد ثروتمندی بود به آیین بندي قسمتي از بقعه و دهلیز و تعمیرات آن اقدام کرد و صحن و مدرسه کنونی را احداث و موقوفاتی برای آن تعیین نمود که این صحن و مدرسه در بدو تاسیس مدرسه اکبریه نام داشت ولی بعدها صحن صاحب المر خوانده شد و به دلیل قداست آن پس از تعکیرات لازم به عنوان موزه قرآن و کتابت در نظر گرفته شد و اکنون مجموعه نفیسی از نسخ قرآن مجید مربوط به ادوار مختلف تاریخ و قطعات زیبایی از آثار خوشنویسان بنام ایران در آن به نمایش گذاشته شده است.

بنای تاریخی ارک علیشاه

بنای شکوهمند مرسوم به ارک تبریز باقیمانده مسجدی است که در فاصله سالهای 716 الی 724 هوق بوسیله تاج الدین علیشاه جیلانی وزیر الجاتیو و ابوسعید بهادرخان ساخته شد. قسمت جنوبی آن دارای طاقی بزرگ است که گفته می شود به علت فرونشستن بنیان و تعجیل در اتمام، طاق آن شکسته و فرو ریخته است.

قسمتی که اکنون در وسط سه دیوار بلند شرقی، غربی و جنوبی بصورت ایوان به چشم می خورد بخش مسقف مسجد بوده که عرض آن 30/15 متر و ارتفاع دیوارهای دور آن بطور متوسط 26 متر است و بوسیله 69 پله می توان به بالای آن راه یافت عرض دیوارها 10/40 متر و داخل آنها مرکب از دو دیوار عریض مستحکم است که در چند مرحله به وسیله طاقهای متعدد به همدیگر اتصال یافته اند.

این بنا در بیشتر سفرنامه ها و تواریخ وصف شده از آن جمله به آثار ابن بطوطه، بدرالدین محمود العینی، تاجر ونیزی، شاردن، دونالدویلبر و حمدالله مستوفی اضراره کرد.

بازار بزرگ تبریز

شهر تبریز یکی از بزرگترین و زیباترین مجموعه بازار مسقف و به هم پیوسته دنیا را با مساحتی بالغ بر یک کیلومتر دارا می باشد سبک معماری، کثرت سراها و تیمچه ها، وجود چندین مدرسه و مسجد بر اهمیت این مجموعه می افزاید.

از تاریخ بنای اولیه بازار تبریز که به تازگی در فهرست آثاری جهانی یونسکو به ثبت رسیده، اطلاعی در دست نیست اما مقدسی، مارکوپلو، یاقوت، ابن بطوطه، حمداله مستوفی کلاویخو، جان کارت رایت انگلیسی، شاردن و دهها سیاح و جهانگرد مطالب جالبی را در مورد قیمت بازار تبریز نگاشته اند.

بافت اصلی این مجموعه از دو راسته سرپوشیده شمالی- جنوبی و شرقی- غربی تشکیل شده، راسته های اصلی توسط راسته های فرعی به هم متصل شده و در فضای بین آنها سراها و تیمچه ها بنا شده و مهمترین ورودی آن در حال حاضر در منتهی الیه شمال خیابان فردوس قرار دارد.

بازار بزرگ تبریز با طاق ها و گنبدهای بلند آجری شامل بازار امیر، بازار کفاشان، راسته بازار، یمنی دوز بازار، بازار حلاجان، راسته کهنه، بازارچه صفی، بازار حاج سید حسن، بازار میرابوالحسن، بازار حرمخانه، بازارچه شتربان، بازار صادقیه، بازار کلاهدوزان، قیزبستی بازار و چندین بازار دیگر و حجرها و مغازه های آنها مرکز فروش اجناس گوناگون داخلی و خارجی است.

مسجد کبود تبریز

این بنا از آثار ارزشمند دوره قراقویونلو است که به دستور جهانشاه بن یوسف از فرمانروایان قراقویونلوها بنا گردیده و ساختمان آن به استناد کتیبه برجسته سر درب به سال 870 هجری قمری تمام شده است که بنای اصلی در مقام مسجد مقبره دارای صحن وسیعی با مجموعه ای از ساختمان ها از جمله مدرسه، حمام، خانقاه، و کتابخانه بوده که متاسفانه آثاری از آنها به جا نمانده است.

زلزله سال ۱۱۵۸ شمسی (۱۷۸۰ میلادی) آسیب فراوان به مسجد کبود تبریز وارد کرد و در اثر آن گنبدهای مسجد فرو ریخت ولی با این وجود مرمت و بازسازی آن به منظور حفاظت و بازسازی بخش های باقی مانده شامل طاق ها و پایه ها از سال ۱۳۱۸ آغاز شد و در ۱۳۵۵ کارهای ساختمانی آن به اتمام رسید که بازسازی گنبد اصلی توسط مرحوم استاد رضا معماران انجام شد و این در حالی است که بازسازی کاشی کاری داخلی و خارجی هنوز ادامه دارد.

تنوع و ظرافت کاشی کاری و انواع خطوط به کاررفته در این بنا و به خصوص به دلیل رنگ لاجوردی کاشی کاری های معرق آن سبب شده است که به "فیروزه اسلام" شهرت یابد، بنایی که سبک معماری آن به شیوه آذری صورت گرفته و آجر از مصالح اصلی به کاررفته در آن است.

مسجد کبود دارای صحن مربع شکلی است که حوضی برای وضو در آن قرار دارد و شبستان هایی نیز جهت پناهگاه مستمندان، و درس خواندن در آن در نظر گرفته شده است.

مسجد جامع کبیر تبریز

مسجد جامع تبریز که به مسجد جمعه نیز معروف است در صحن مدرسه طالبیه و بین مسجد حجت السلام و مسجد میرزا اسماعیل خان اوغلی واقع شده و یکی از قدیمی ترین ابنیه تاریخی این شهر به شما ر می رود که تاریخ بنا و نام بانی اولیه مسجد معلوم نیست و عده ای آن را از مساجد صدر اسلام می دانند و پاره ای منابع، این بنای قدیمی را به دوره سلجوقیان نسبت می دهند.

مسجد فعلی با طاق های رفیع و پایه های استوارش بعد از زلزله تبریز در سال 1193 هجری قمری که چند طاق آن شکست و فرو ریخت توسط احمد خان و پسرش حسنعلی خان دنبلی مرمت گردیده و دارای دو در ورودی است که یکی در جانب شمال قرار گرفته و از طریق آن می توان به صحن مسجد راه یافت و در دیگر از طرف جنوب به کوچه مجاور راه دارد.

طول مسجد که از جنوب به شمال امتداد دارد 62 متر و قسمت میانی آن دارای طاق بلند و بزرگ بوده و 15 متر عرض دارد و مسجد جامع کبیر، مسجد حجت الاسلام، مسجد آلچاق، مسجد دینوری و کتابخانه کلکته چي در مجموعه اي بنام مسجد جامع تبریز واقع شده اند.

حمام نوبر تبریز

حمام نوبر از گرمابه های قدیمی تبریز محسوب می شود که در یکی از مهمترین و پررونق ترین مناطق مرکزی تبریز در حوالی محلی که قبلاً یکی از دروازه های هشتگانه تبریز بنام درب نوبر قرار داشته، احداث شده و مساحتی بیش از 700 مترمربع دارد و تا پیش از 1373 به عنوان حمام دایر بوده و به صورت عمومی از آن استفاده می شد اما با متروکه شدن این بنا، بخش سربینه آن بطور کامل تخریب شده که امروزه این بخش مرمت گردیده است.

حمام نوبر همانند بسیاری از حمام های تاریخی شامل بخش هایی چون دالان ورودی، سربینه، گرمخانه، خزینه و تونخانه است و در آن تزئینات متعدد چون آجرکاری و کاشی کاری بچشم می خورد و علاوه بر فضاهای مذکور در بخش گرمخانه آن تعدادی اتاق شاه نشین هم وجود دارد که افراد خاص از آنها استفاده می کردند.

این بنا در سال 1378 در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است و به دلیل ارزش معماری، قابلیت های کالبدی و معرفی معماری حمام های تاریخ در منطقه به عنوان یکی از پردیس های گردشگری انتخاب شد تا به یک سفره خانه سنتی تبدیل شود. آنچه در این گزارش مجمل و مختصر بدان اشاره شد، تنها گوشه ای از جاذبه های گردشگری کلانشهری به نام تبریز است که در گوشه گوشه خود نشانه هایی از تمدن و تاریخ کهن وردو دیار آذربایجان را در دل جای داده و اوقاتی چون تعطیلات نوروزی می تواند مجال مناسب برای گشت و گذار در شهر اولین ها و آشنا شدن با زیبایی های بی شمار آن باشد.

گزارش و عکس از: حسن عبداللہی